ASUMAREA UNUI DESTIN: TERESA FERRO (1956-2007)

Ileana OANCEA
Universitatea de Vest din Timişoara

Pentru specializarea Limbă italiană de la Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie de la Universitatea de Vest din Timişoara, Profesoara Teresa Ferro a fost unul din colaboratorii principali în acţiunea de edificare a acestei importante direcţii de studii filologice. Ea a pus la baza noii ctitoriri academice un efort constant în a o sprijini, în anii începuturilor, dar şi după aceea, prin implicarea directă, materializată prin susţinerea a numeroase comunicări, dar şi prin prelegeri şi seminarii, pline de idei originale, ca şi prin implicare indirectă, în calitate de coordonator din partea Universităţii din Udine a programului *Socrates*.

În cartea *Despre noosferă. O construcţie a memoriei*, Timişoara, 2005, am publicat cele câteva interviuri apărute în valoroasa revistă *Orizont*, în care am încercat să surprind profilul spiritual al unei personalităţi de excepţie, românistă şi romanistă de vocaţie, atât de legată de România şi, aş spune, în mod special de Timişoara.

Aceste rânduri doresc să aducă un omagiu Profesoarei şi prietenei noastre Teresa Ferro şi, mai ales, *modelului* inefabil pe care ea l-a reprezentat, reverberând adânc în conştiinţa tuturor celor care au venit în contact cu ea. Acesta este poate lucrul cel mai de preţ pe care ea l-a pus la baza edificiului: italiana la Timişoara.

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)

Teresa Ferro a trăit mereu în zona pură a valorilor spiritului. Noi, cei care o cunoşteam şi o preţuiam, eram antrenaţi în această lume a ei, care era şi a noastră, astfel încât orice întâlnire avea fervoare şi frumuseţe. Şi o anumită gratuitate, ca o pagină de literatură... Ne aflam cu ea dincolo de cotidianul tern, pentru a ne bucura să schimbăm gânduri despre oameni interesanţi, lecturi stimulatoare, proiecte zămislite în conglomeratul altfel lipsit de relief al realului. Nu-şi permitea să nu citească, să nu scrie, să nu stea aplecată pe manuscrise dificil de descifrat privind româna veche, să nu călătorească, nu pentru agrement, ci pentru a participa la congrese, colocvii, conferinţe şi pentru a ţine numeroasele ei comunicări şi prelegeri, atât de interesante, în diverse oraşe ale României, şi, în primul rând, la Timişoara.

Nu uita niciodată să rămână în contact cu prietenii şi studenţii ei de la Timişoara, Catania şi Udine. A avut o viaţă bogată şi intensă. Permanent ea şi-a multiplicat planurile existenţiale. Neuitând niciodată nimic important, ea a făcut să dureze firele urzelii spirituale în centrul căreia se afla acea parte a romanităţii, vitregită deseori de istorie, pe care ea a înţeles-o profund, studiind-o cu o pasiune nedezminţită şi talent şi impunând această pasiune studenţilor italieni de la lectoratul de limba română al Universităţii udineze, pe care l-a coordonat după pensionarea profesorului Alexandru Niculescu. Şi aici intrând, desigur, italiana studiată în universităţile româneşti şi, în primul rând, italiana la Timişoara. Româna şi italiana, astfel conjugate, prin gestul constructiv al Profesoarei, se dovedeau din nou părţi ale unităţii europene axate pe rolul fundamental al Romaniei în cultură, despre care Teresa Ferro avea o înaltă concepţie.

Survenită în plin elan creator, boala nu a schimbat-o. Nu s-a plâns niciodată. Continua să trăiască, după legile, de ea

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)

ştiute, ale preaplinului ei sufletesc, în deplina coerenţă a lumii ei interioare, care cunoştea alte rânduieli şi alte nevoi decât cele ale existenţei obişnuite. Viaţa sa avea în continuare ritm, densitate şi numeroase straturi de semnificaţie. Şi continua să nu uite nimic important. Şi continua să fie mereu generoasă, mereu frumoasă...

În ultimii ei ani de viaţă am realizat acele interviuri, publicate apoi în carte, cu conştiinţa clară că, pentru ea, timpul începuse să se depene mult prea grăbit. *Ştiam cu claritate că asistam la ceva greu de redat în cuvinte: asistam nu la consumarea unei existenţe minate de dramatismul unei boli incurabile, ci la consumarea unui destin, asumat ca datorie spirituală, mereu de împlinit, singura care conta pentru ea cu adevărat.*

În discursul de răspuns la decernarea titlului de **Doctor Honoris Causa**, conferit în 15 mai 2003 de către Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, Universitatea de Vest din Timişoara, eveniment central în evoluţia unei cariere academice excepţionale, Teresa Ferro, Profesoara astfel omagiată, formula premonitoriu şi subtextual un pariu tulburător: cel cu boala necruţătoare ce urma, nu peste mult timp, să întrerupă cursul unei existenţe stând sub semnul preţios al tensiunii intelectuale. Ea vorbea de *câţiva ani*, care ar fi putut să-i fie îngăduiţi. Nu au fost mai mulţi... Se stingea în iunie 2007, la trei luni după câştigarea concursului de Profesor universitar titular. Ceremonia impresionantă de la Timişoara a rămas pentru Teresa Ferro unul din cele mai luminoase momente ale vieţii sale; la fel a rămas şi pentru grupul de universitari udinezi prezenţi în Aula Magna a Universităţii de Vest, plină până la refuz de cadre didactice, invitaţi, studenţi.

Noi, cei care *ştiam*, am putut citi în acele cuvinte din finalul discursului ei împăcarea, aparent senină, cu un destin

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)

tragic, cu multă suferinţă în ultimii ani de viaţă. L-a înfruntat cu discreţie, curaj şi demnitate, multiplicându-şi proiectele, într-o impresionantă risipă de sine. Căci ea *ştia*: timpul începuse să nu mai aibă răbdare pentru ea. Acest pariu a constituit partea necunoscută şi nevăzută, dar mereu prezentă, a ceea ce a constituit latura „nocturnă" a vieţii ei, care i-a însoţit ritmul solar al vieţii „diurne", acolo unde, printre vizitele la medici, îşi concentra efortul creator cu o nemăsurată convingere că preţul vieţii trebuie sporit până la ultima clipă.

***

Ultima ei săptămână la Udine şi la Universitate am petrecut-o împreună. Fiind evident foarte bolnavă, Profesoara se devota totuşi studenţilor şi celor câtorva studii care se aflau pe masa ei de lucru. Nu se plângea, într-o deplină libertate interioară. Şi îndrăznesc să spun, într-o deplină singurătate a bolii, care nu mai putea fi învinsă.

Mă aflam, în mai 2007, ca în ultimii ani, la lectoratul de română al Universităţii udineze, invitată de şefa departamentului, Teresa Ferro, să analizez lirica unor mari poeţi români: Eminescu, Macedonski, Blaga, Bacovia. Numărul mare de studenţi, foarte mare pentru un lectorat de română în străinătate, îl simţeam impregnat de spiritul exigent şi de curiozitatea intelectuală a Profesoarei lor.

Ca la Timişoara, când studenţii români desluşeau tainele limbii lui Dante, iar Teresa Ferro le vorbea despre limba literară italiană, „la dolce lingua dove il sì suona". Un model intelectual îşi impunea cu pregnanţă valenţele formative. Un arc între două spaţii ale Romaniei se întindea astfel, unind cele două universităţi, în credinţa comună că ştiinţa înseamnă comunicare, dar şi comuniune spirituală.

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)

Ultimele zile ale Teresei la Udine le-am trăit împreună în apartamentul ei. Imaginea lor mă urmăreşte tulburător. Deja la capătul vieţii, Teresa lucra la un articol care trebuia să apară urgent. Nici o vorbă despre suferinţa ei şi despre umbrele care începuseră să o înconjoare, necruţătoare, anunţând marea trecere...

Am plecat, eu spre Timişoara, ea spre Catania (oraşul studenţiei şi al primelor sale realizări ca profesor de română). Şi foarte curând... spre eternitate. Mă întreb şi acum, având mereu înaintea ochilor frumosul ei chip slăbit, dar atât de viu: e posibil într-adevăr ca ea să nu mai fie? Am o enormă strângere de inimă în loc de răspuns. Şi avea numai 51 de ani...

A hrănit în miezul incandescent al trudei ei, realizate cu atâta coerenţă şi atât de lucid orientate, năzuinţa de a da sens vieţii. Eminescianul îndemn al nelepădării clipei celei repezi, în noianul celor care vin şi trec fără noimă, îl regăsim la Teresa Ferro în această multiplicare a planului spiritual la fel de valorizantă: lucrările proprii, cu perspective înnoitoare, lectoratul de română, unul din cele mai puternice din Occident, munca în bibliotecile adăpostind preţioase manuscrise ce trebuiau în continuare să fie scoase la lumină şi interpretate, relaţiile cu viaţa culturală şi academică românească din Italia şi din România. Un fel de frenezie existenţială, al cărei spectator emoţionat am fost de atâtea ori.

Cercetătoare pasionată, preţuind în mod deosebit bucuriile subtile ale muncii intelectuale, Teresa Ferro avea în plus bucuria pură a contactului cu tinerii, pe care ştia să-i însufleţească spre cunoaşterea unui spaţiu al romanităţii, complex şi de multe ori surprinzător, oricum atipic. Pentru „copilul teribil al Romaniei", cum numea Pierre Bec limba română, Teresa Ferro avea, cum am menţionat deja, o adâncă înţelegere şi o specială iubire, dublată de o profundă şi multilaterală cunoaş-

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)

tere, concretizate în lucrări de o valoare deosebită, publicate sau unele rămase în manuscris, cum ar fi, de exemplu, *Cursul de istorie al limbii române literare,* pe care îl preda la Udine, în ultimii ani, cursul fiind redactat parţial şi rămas în locuinţa ei de la Udine. Curs care ar fi urmat să fie şi el continuat şi publicat.

Teresa Ferro a avut timp, din acel timp care începuse să nu mai aibă răbdare, pentru prietenii ei. Ea a fost o adevărată instituţie a prieteniei, cultivate cu inteligenţă şi sensibilitate. Ea ştia un lucru pe care puţini îl ştiu: prietenia este un dar al zeilor, dar şi un spaţiu spiritual, mereu de împlinit şi atât de gratificant. Ţinând şi el, desigur, de destin. Prietenia cu Teresa Ferro a însemnat pentru mine una dintre cele mai importante experienţe intelectuale şi afective.

A existat la Timişoara o insulă de „italienitate". Alături de Teresa Ferro era adesea prezent profesorul ei întru română şi românist cunoscut, şi el sicilian, Giuseppe Piccillo şi, punctual, alţi reputaţi profesori italieni, cum ar fi celebrul romanist şi românist Lorenzo Renzi, de la Universitatea din Padova, şi el **Doctor Honoris Causa** al Universităţii de Vest, scriitorii Fulvio Tomizza şi Corrado Calabrò, ca invitaţi ai profesoarei Viorica Bălteanu la seratele *Dante Alighieri*, atât de inspirat concepute, la care Teresa Ferro a conferenţiat de multe ori. Din acest spaţiu „italienizant" mai făceau parte şi lectorii de italiană de la Universitatea de Vest, care şi-au făcut doctoratul la Timişoara: Daniele Pantaleoni – colaborator al Teresei Ferro şi elev strălucit al profesorului Alexandru Niculescu la Udine, coordonator al lectoratului de română şi deopotrivă **Doctor Honoris Causa** al Universităţii de Vest – şi Maria Luisa Lombardo, excelentă discipolă siciliană a Teresei Ferro. Amândoi deveniţi doctori în filologie, la universitatea timişoreană.

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)

Nu este locul aici pentru a prezenta lucrările ştiinţifice atât de importante ale Teresei Ferro, cercetătoare cu o formaţie complexă de romanistă şi românistă, excelentă cunoscătoare a problemelor privind istoria limbii române, începând cu substratul, abordat în teza ei de licenţă. S-a scris mai mult despre ele.

Ceea ce am dorit să surprind acum a fost ceea ce mi s-a părut că reprezintă esenţa unui destin special, adică „desenul din covor" al curgerii existenţiale.

Teresa Ferro a avut o vocaţie specială a construcţiei spirituale: la catedra de română de la Udine şi, mai înainte, la Catania, universităţi al căror număr de studenţi care învăţau româna era mereu în creştere, o adevărată operă vie şi, deopotrivă, în teritoriul sever al activităţii de cercetare urmărite cu o deosebită consecvenţă. Dar, nu mai puţin, această vocaţie s-a manifestat în susţinerea limbii italiene în România, un loc privilegiat avându-l nou înfiinţata specializare de licenţă în italiană de la universitatea timişoreană. O altă construcţie, o altă operă vie, zămislită în pasta realului, în care **Profesoara** a lăsat mereu ceva din bogata sa personalitate.

BDD-A12908 © 2008 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:21:28 UTC)